

**LA MIRADA DE LA GENT GRAN
CAP AL SISTEMA EDUCATIU ACTUAL**

La mirada de la gent gran cap al sistema educatiu actual

Belén Pascual Barrio

Resum

Presentam les valoracions d'una activitat pràctica corresponent al pla formatiu del Diploma Sènior de la Universitat Oberta per a Majors i concretament a l'assignatura *L'educació del segle XXI: claus per a la seva comprensió*. Aquesta assignatura pretén aportar els coneixements necessaris per entendre la funció i els factors que condicionen l'educació actual, com també valorar els reptes de futur. La matèria ofereix la possibilitat de pensar l'educació tenint en compte l'experiència d'uns alumnes que participen activament a la Universitat de Majors i que, a més a més, compten amb una àmplia experiència educativa, tant des del punt de vista de la formació que reberen en la seva infantesa i joventut, com des del punt de vista del seu itinerari professional i personal. L'experiència viscuda i la distància que poden establir a l'hora d'observar i valorar la realitat educativa permeten anar més enllà dels tòpics que solen envoltar les discussions sobre les problemàtiques educatives i que tendeixen cap a postures antagòniques, poc comprensives i a vegades irreconciliables. La participació dels alumnes al llarg de les sessions ha obert la possibilitat de comptar amb elements de reflexió sobre el tema que ens ocupa i redefinir activitats futures. L'experiència del diàleg a l'aula és una representació a petita escala del diàleg social que pot establir-se des de diferents àmbits i sectors i sobre assumptes que interessin a la ciutadania i sobre els quals són necessàries aportacions diverses. Les aules de gent gran són espais de participació i d'intercanvi de coneixement d'una rellevància extraordinària i, per tant, amb un potencial de reflexió que mostra les possibilitats de participació de les persones grans a tots els debats socials actuals, com és en aquest cas, el debat educatiu.

Resumen

Presentamos la valoración de una actividad práctica correspondiente al plan formativo del Diploma Senior de la Universitat Oberta per a Majors y concretamente a la asignatura: *La educación del siglo XXI: claves para su comprensión*. Esta asignatura pretende aportar los conocimientos necesarios para entender la función y los factores que condicionan la educación actual, así como valorar los retos de futuro. La materia ofrece la posibilidad de pensar la educación teniendo en cuenta la experiencia de unos alumnos que participan activamente en la Universidad de Mayores y que, además, cuentan con una amplia experiencia educativa, tanto desde el punto de vista de la formación que recibieron en su infancia y juventud, como desde el punto de vista de su itinerario profesional y personal. La experiencia vivida y la distancia que pueden establecer a la hora de observar y valorar la realidad educativa, permiten ir más allá de los tópicos que suelen rodear las discusiones sobre las problemáticas educativas y que tienden hacia posturas antagónicas, poco comprensivas y, a veces, irreconciliables. La participación del alumnado a lo largo de las sesiones ha abierto la posibilidad de contar con elementos de reflexión sobre el tema que nos ocupa y redefinir actividades futuras. La experiencia del diálogo en el aula es una representación a pequeña escala del diálogo social que puede establecerse desde

diferentes ámbitos y sectores y sobre asuntos que interesan a la ciudadanía y sobre los que son necesarias aportaciones diversas. Las aulas de mayores son espacios de participación e intercambio de conocimiento de una relevancia extraordinaria y, por tanto, con un potencial de reflexión que muestra las posibilidades de participación de los mayores en todos los debates sociales actuales, como es en este caso, el debate educativo.

1. Introducció

El pla formatiu del Diploma Sènior de la Universitat Oberta per a Majors compta amb una assignatura denominada *L'educació del segle XXI: claus per a la seva comprensió*.¹ Aquesta assignatura pretén aportar els coneixements necessaris per entendre la funció de l'educació al segle XXI, conèixer els factors que la condicionen, com també valorar els reptes de futur. Consideram que l'educació, a més de ser una necessitat per al progrés, la cohesió i la justícia social, és un fenomen complex que es veu afectat pels canvis socials, econòmics i culturals que vivim actualment. La consecució de millores socials s'ha vist acompanyada de canvis en l'estructura i les dinàmiques socials, i han augmentat i s'han diversificat les necessitats educatives i socials. D'una banda, es generalitza la incertesa davant la rapidesa dels canvis i augmenta la vulnerabilitat de la infantesa i dels joves, com també la d'altres col·lectius amb dificultats. Però d'altra banda, es produeix un avanç dels drets democràtics de la societat. Un exemple n'és el sorgiment de nous models de família, la democratització de les relacions familiars i el reconeixement dels drets individuals, tant d'homes com de dones. Les relacions entre gèneres i intergeneracionals es tornen molt més flexibles i més poc jeràrquiques.

Consideram que el coneixement d'aquesta realitat complexa és una necessitat per a tota la ciutadania i, no solament això, consideram que la reflexió i les aportacions de tota la ciutadania poden tenir-se en compte a l'hora de fer propostes de millora. És des d'aquesta convicció que entenem que aquesta assignatura ofereix la possibilitat de pensar l'educació, analitzant les problemàtiques actuals i revisant els reptes de futur, sempre tenint en compte l'experiència d'uns alumnes que participen activament a la Universitat de Majors i que, a més a més, compten amb una àmplia experiència educativa, tant des del punt de vista de la seva trajectòria acadèmica com des del punt de vista de la seva vida laboral i personal.

¹ Durant el curs 2009-2010 aquesta assignatura s'ha realitzat entre febrer i març de 2010, amb una durada de vint hores distribuïdes en deu sessions de dues hores cada una. L'assignatura tracta tres aspectes del nostre sistema educatiu: l'evolució normativa, l'estructura i els indicadors educatius. Concretament, els objectius d'aquesta assignatura són: conèixer les principals característiques dels nostres sistemes educatius; comprendre els factors socials i culturals que condicionen l'activitat educativa actual; comprendre la incidència que tenen els fenòmens educatius en el desenvolupament social i cultural de les societats actuals; analitzar les problemàtiques i les necessitats del sistema educatiu; conèixer i debatre sobre aquestes problemàtiques i sobre les accions i estratègies per fer front a aquestes problemàtiques.

2. Les problemàtiques i els reptes de l'educació des de la perspectiva de la gent gran: una proposta participativa

Hem adoptat un enfocament social i comunicatiu, ja que s'adapta especialment a la pràctica educativa amb persones adultes. Des d'aquesta perspectiva, aquest tipus de pràctica permet la construcció conjunta del coneixement a través del treball interactiu i la comunicació entre els educands i els educadors. El diàleg és la clau d'aquesta estratègia col·laborativa; per tant, l'educador assumeix el paper de facilitador amb la intenció d'afavorir la interrelació i l'intercanvi de coneixements i opinions. L'aprenentatge dialògic implica l'assumpció d'un paper actiu per part de tots els participants, educadors i educands. Es tracta d'un diàleg igualitari en el qual tots els implicats tenen les mateixes capacitats per participar, ja que compten amb intel·ligència cultural, tenen capacitats de llenguatge i acció que poden ser desenvolupades a través de les seves interaccions (Freire 1997; Flecha 1997; Gadotti 2003; Mendes i Zamora 2004).

L'activitat s'ha plantejat amb una metodologia participativa, tot i amb les limitacions que imposa el temps i l'espai disponibles. La metodologia docent ha consistit en l'alternança de sessions expositives, la lectura de dades i textos relacionats amb la temàtica del curs i la participació dels alumnes en el debat i l'elaboració de la informació. L'intercanvi de coneixement i l'elaboració conjunta són la clau d'una activitat pensada per ampliar la capacitat d'anàlisi i la comprensió dels continguts del programa. Concretament, la proposta pràctica ha consistit en la reflexió i el debat sobre el sistema educatiu actual, d'acord amb l'experiència de cada un dels participants. L'activitat s'ha estructurat en quatre sessions pràctiques integrades al programa general de l'assignatura i distribuïdes entre les sessions expositives dels continguts teòrics de la matèria.

A la primera sessió de debat es va plantejar el tema de les problemàtiques educatives actuals i la qualitat educativa. Es varen recollir totes les aportacions del grup i es va elaborar un document que resumia les principals idees del debat. Algunes d'aquestes idees ens cridaren l'atenció i vàrem considerar que, d'alguna forma, justificaven la possibilitat d'aprofundir un poc més en les estratègies que ens podrien servir per plantejar propostes de millora del sistema actual.

A la segona sessió es va fer una devolució de les conclusions del debat de la primera sessió i es va proposar una activitat individual per realitzar fora de l'aula. L'exercici consistia en l'elaboració d'una redacció sobre la qüestió següent: «De què depèn, principalment, la qualitat educativa?» La proposta d'activitat consistia en una redacció breu en la qual comentassin, a partir dels seus coneixements i experiència, els problemes del sistema educatiu actual. Com a suport a l'activitat se'ls donà el resum d'idees del debat realitzat. Entre les afirmacions fetes, dues les vàrem fer servir textualment com a guia cap a la reflexió:

- En algun moment del debat algú havia dit: «La qualitat educativa és l'educació bona!» Al document de síntesi tornàvem a plantejar aquesta afirmació seguida de la pregunta següent: «Què entenem per educació bona?»
- Una altra expressió: «Professors i pares han d'anar junts.» Convertir aquesta afirmació en una interrogació ens oferia la possibilitat d'aprofundir més en les dificultats que impedeixen una col·laboració més propera entre els pares i els professors.

Les sessions varen coincidir cronològicament amb el debat sobre el pacte per la educació. Els mitjans de comunicació es varen fer ressò de les dificultats existents per poder arribar a un consens entre tots els agents socials implicats en aquest pacte. Amb la intenció d'entendre més bé aquestes dificultats per arribar a un acord entre les parts, a **la tercera sessió** es va plantejar una activitat de discussió en petits grups, representant cada grup els interessos de diferents actors en qüestió: alumnes, famílies, professors, equips directius i administració educativa. La feina ens permetia prendre consciència de les expectatives i les necessitats de cada una de les parts implicades treballant tres capacitats:

- Capacitat per posar-nos en el lloc dels altres
- Capacitat per integrar les diferents visions
- Capacitat per intuir possibles solucions

A partir de les conclusions extretes del treball en petits grups, vàrem estructurar els continguts més destacables d'acord amb les necessitats i des de la perspectiva de cada part.

A la quarta sessió es va fer una devolució final de les conclusions extretes a la sessió anterior. Aquesta sessió va servir per integrar els coneixements elaborats pel grup amb els continguts teòrics que donaven suport al programa de l'assignatura.

Després de les sessions de discussió i l'elaboració conjunta de la informació, consideram que són moltes les idees aportades, moltes les opinions divergents sobre els temes tractats i també molts els acords als quals s'ha arribat. La discussió ens orientà en un primer moment a la definició de les problemàtiques educatives actuals. Posteriorment, a mesura que «fèiem el tema més nostre», elaboràrem una definició conjunta del concepte de qualitat educativa. Als apartats següents sintetitzarem els resultats d'aquesta pràctica i aportarem algunes de les reflexions individuals realitzades als exercicis de curs² i les conclusions grupals de les activitats pràctiques realitzades a l'aula.

² Els participants realitzaren un exercici individual sobre el tema. S'hi varen fer moltes aportacions però, tot i l'interès de totes, en aquest treball només n'hem recollides algunes. Les presentam textualment, per tant, algunes en castellà i unes altres en català.

3. Una primera discussió sobre les problemàtiques educatives

La discussió de les dues primeres sessions va centrar-se al voltant de dos temes: les problemàtiques educatives actuals i la qualitat educativa. Quant a les problemàtiques educatives, les idees que resumeixen les principals aportacions del grup són les següents: la influència actual de les tecnologies de la informació i la comunicació, la necessitat de potenciar la comprensió dels alumnes, l'adaptació a la diversitat i les necessitats dels alumnes, la ràtio professors/alumnes, l'opcionalitat de l'assignatura de religió, la dificultat per assolir contingut elemental, la participació de personal no docent al Consell Escolar i les diferències entre l'escola pública i la concertada religiosa.

Un dels primers arguments que durant el primer dia va ser la clau per entendre les problemàtiques actuals va ser la relació existent entre els problemes educatius i els problemes socials, o el que és el mateix, entre la realitat social i la realitat educativa. Els sistemes educatius canvien d'acord amb els canvis socials, per tant, de forma molt ràpida en els temps actuals. La citació textual següent il·lustra clarament aquesta idea, que sosté que els canvis educatius s'acompanyen de canvis socials.

En la meua opinió, algun problema del sistema educatiu actual és gairebé el mateix de sempre. Intentaré explicar-me: els diferents sistemes educatius són producte de l'observació dels diferents índex de resultats en un moment determinat, a partir dels quals es treuen unes conclusions. Sobre aquestes conclusions es dissenyen els plans educatius que, després d'elaborats, han de ser aprovats i aplicats. De tot això resulta que, en el moment en què es comencen a aplicar, ja no es corresponen a la realitat, perquè aquesta ha canviat. La societat està en constant canvi i les seves necessitats en matèria educativa canvien amb ella (cal remarcar que, avui en dia, aquests canvis es van accelerant cada vegada més).

En relació amb l'entorn socioeconòmic actual, es considera que aquest influeix inevitablement en el nostre context educatiu. Actualment la falta de feina crea baixes expectatives laborals i aquest canvi pot provocar efectes no esperats. Precisament, el fracàs escolar i altres problemàtiques educatives són atribuïdes a una realitat social i econòmica que canvia vertiginosament i que tendeix a modificar les dinàmiques familiars i crea limitacions com ara la falta de temps o l'ús a vegades abusiu de la televisió.

La societat actual ha entrat dins d'una dinàmica de difícil solució. Les economies domèstiques són fràgils. Un sou no sol bastar a les famílies, la qual cosa obliga els dos progenitors a treballar fora de casa. Es vulgui o no, això produeix un esgotament tant físic com psíquic que resta atenció cap als fills.

La sociedad ha cambiado tanto que la mayoría de los niños comen en el colegio, sólo ven a sus padres (si los ven) un ratito por la noche (viendo la TV), sin mucha comunicación entre ellos. Los padres estamos para educar, dicen los educadores. ¿Cuándo?, decimos nosotros. En los colegios se abandonó la disciplina, la teoría de la enseñanza choca con la realidad.

[...] creo que la desatención y la falta de ayuda académica de los padres a los niños por razones laborales de los primeros es manifiesta; los niños que primero se han criado de forma más desahogada, no han aprendido a valorar el esfuerzo que supone llegar a un determinado nivel económico (sus padres no se lo han hecho ver); la influencia de los programas de televisión basura que aparentan llegar a lo máximo sin

ninguna preparaci3n, o los grandes jugadores de f3tbol que con su nivel social est3n creando en los ni1os ilusiones de grandeza y poco esfuerzo.

L'increment de la poblaci3n en edat escolar ha provocat la massificaci3 d'alguns centres educatius als nivells obligatoris. Aquest aspecte, juntament amb la diversitat dels alumnes, s3n alguns dels temes m3s debatuts. Consideren que la diversitat cultural (de costums, religió i llengües) implica, d'una banda, una font de riquesa però, d'una altra, una problemàtica, ja que l'atenci3 a la diversitat requereix m3s recursos i diferents.

Creo que hay problemas de masificaci3n en las escuelas y que el ratio profesor-alumno es muy elevado, se deduce por tanto que disminuye el control que el profesor pueda tener sobre los ni1os. Debido al fen3meno de la inmigraci3n, grandes diferencias de niveles que no creo que favorezcan a que el resultado de las clases sea bueno [...].

El grup planteja un seguit de qüestions que obren la reflexió a factors diferents tot i que tots influents en la nostra realitat educativa. Qui és el culpable d'haver arribat a aquesta situaci3? Els pares? Els alumnes? Els professors? L'Estat? Aquesta mirada àmplia comença a fer-nos entendre que l'explicaci3 no és una ni és senzilla. D'alguna manera entenem que tots s3n responsables d'una manera o una altra. Bàsicament, les discussions es concentren en els tres agents implicats: alumnes, professors i famílies. En relació amb els *alumnes*, els participants destaquen com a problemes actuals el poc esforç, la falta de disciplina i, en general, els valors dels joves. El model de relació entre els alumnes i els professors és considerat com un dels factors que expliquen les dificultats referides al baix rendiment dels alumnes. Encara així, hi ha bastants veus discordants, com la següent:

[...] En muchas cosas no estoy de acuerdo con mis compa1eros de clase, ejemplo: que haya que llamar de usted para demostrarles respeto. En mi opini3n el respeto va m3s all3 del usted. Tambi3n tuve la impresi3n [referint-se al debat de classe] que nosotros hemos sido una maravilla y los j3venes son un desastre; tampoco estoy de acuerdo en esto. Yo apuesto por la juventud y las nuevas tecnologías y el profesorado.

La responsabilitat de la *família* és una de les qüestions m3s discutides al llarg de les sessions de treball. L'experiència més propera, les relacions familiars pr3pies i les problemàtiques d'abans i les actuals centren bastant dels temps de la conversa en el grup. En relació amb les famílies es destaca la falta d'implicaci3 dels pares, la poca participaci3 a les associacions de mares i pares, les baixes expectatives educatives sobre els seus fills i la influència de l'economia sobre les famílies. Igualment, les reflexions sobre el sentit de la llibertat, l'autoritat i la disciplina per part dels pares s3n molt interessants.

Pero antes, mi propia familia ya me había dado las pautas para que todo eso no me fuera difícil. Había tanta disciplina en casa como en el colegio. Mi padre, en la cartilla de notas, lo primero que miraba era: conducta y urbanidad, y después el resto de las asignaturas. Ese respaldo de la familia al colegio es lo que ahora creo que falla ¿Quizás padres que han recibido estricta disciplina no quieren lo mismo para sus hijos?

La falta de disciplina i l'excessiva tolerància per part d'algunes famílies es considera com una reacci3 a l'estricta disciplina rebuda en la pr3pia infantesa. D'altra banda,

també es valoren els elements positius que acompanyen una pràctica educativa no autoritària.

Pienso que ahora la educación es menos represiva y eso es bueno, siempre y cuando no se nos escape de las manos.

Una de les causes que sovint es relacionen amb el fracàs escolar i les problemàtiques educatives actuals és la incorporació de la dona al mercat laboral. Malgrat aquesta opinió, alguns participants consideren que el canvi en el rol de les mares no és la causa de les problemàtiques educatives. Textualment diu així una participant:

Últimamente escucho que mucha culpa del fracaso escolar la tiene la incorporación de la mujer al mundo laboral (como si los hijos solo fueran de nosotras, no de los padres). Estoy en total desacuerdo, las mujeres de mi generación ya estábamos incorporadas al mundo laboral y compaginábamos perfectamente el trabajo fuera de casa, la casa, sentarnos con nuestros hijos a hacer deberes y acudir al colegio cuando había algún problema.

En relació amb els *professors*, hi ha dos aspectes destacats a la majoria de les intervencions. En primer lloc, la falta d'autoritat, el tracte entre els alumnes i els professors (el *companyonatge*, la poca disciplina, una relació tendent al tracte de tu a tu), la falta de respecte, la situació d'indefensió davant alguns pares, alumnes i administració. En segon lloc, la dificultat que implica una professió orientada al tracte amb persones i, per tant, la necessitat d'un cert grau de predisposició a l'ajuda i al treball amb persones, més enllà de les condicions laborals avantatjoses per l'estabilitat o unes altres condicions laborals favorables.

Com a possibles elements problemàtics, la desmotivació o la falta de preparació dels professors, la falta d'autoritat o la falta de disciplina escolar. La desmotivació es relaciona amb la dificultat d'adaptació a canvis constants, a nous mètodes pedagògics i reformes, sense caure en el conformisme i la rutina. Es considera un error mantenir vincles amistosos amb els alumnes i no considerar els límits necessaris per poder mantenir una relació fluida però amb el respecte necessari entre l'alumne i el professor.

L'autoritat del professor no s'imposa, es guanya; els al·lots són molt vius, saben molt bé fins on poden arribar. Un mestre ha de saber motivar els seus alumnes; quan un mestre surt de la Universitat està preparat acadèmicament però li manca l'experiència [...].

No sé cuál es la solución. La preparación de los profesores no creo que sea mala. Es de suponer que habrá buenos y malos como en mi tiempo. La inversión en buenos reciclajes es imprescindible.

En relació amb el currículum, els participants destaquen com a dificultat per a l'aprenentatge que aquest no sigui atractiu i que a vegades sigui massa exigent. Es considera que a l'aprenentatge té massa valor el llibre de text i que a vegades hi ha una influència excessiva per part de les empreses editorials.

4. Una definició conjunta de qualitat educativa

Una vegada hem agrupat les qüestions problemàtiques ens plantejam les mesures que podrien ajudar a millorar la qualitat del nostre sistema educatiu. Però, què entenem per una educació de qualitat? En principi, el grup la defineix com a l'educació basada en coneixements i valors integrals que ajuden a madurar i donar equilibri a una persona, per tant, destaquen que l'educació no és exclusivament transmissió de coneixement. Consideren que l'educació ha de recollir els principis bàsics de preparació per a la vida i formar les persones de forma integral per enfrontar la vida i per tenir capacitat d'adaptació, aprendre a aprendre i, a més a més, en un entorn atractiu. Algunes de les idees en relació amb la qualitat educativa són les següents:

- Formació com a persones en primer terme i formació acadèmica a continuació.
- Potenciar les qualitats.
- Relació permanent entre els alumnes, els pares, els professors i l'Administració.

Hem triat una de les definicions de qualitat educativa que fa referència als valors i a la importància del respecte en les relacions educatives:

Qualitat educativa és... una millor preparació bàsica: des de la infantesa als nins se'ls ha d'ensenyar a tenir i respectar uns valors ètics, morals, espirituals... Han de ser capaços de pensar per ells mateixos. Han de tenir respecte pels altres —no en raó de la seva superioritat, edat o experiència sinó simplement perquè són éssers humans. D'aquesta manera no faria falta fer ús d'una suposada autoritat.

La qualitat educativa es relaciona amb un sistema educatiu estructurat, amb objectius clars i mitjans adients. A més, s'insisteix en la necessitat de la «implicació decidida per part de tota la societat que, en definitiva, és la que n'obtindrà beneficis o perjudicis». Els participants consideren que és necessari arribar a aquest consens que eviti els canvis constants i a vegades dificultosos. Juntament amb l'estabilitat, es creu que el sistema ha de ser capaç d'actualitzar-se constantment; afirmen que les lleis han de dissenyar-se i aplicar-se d'acord amb els canvis i evitar que quan s'apliquen ja estiguin desfasades. També destaquen la necessitat de prendre com a model els sistemes educatius que més bons resultats mostren, com també aplicar metodologies innovadores i aquelles l'experiència de les quals ha estat més satisfactòria.

La falta de mitjans materials i econòmics és un dels problemes més destacats. Tot i la necessitat d'invertir en noves tecnologies, també es considera fonamental invertir en recursos per a la millora dels hàbits d'estudi a través de la pràctica de la lectura. És important posar en marxa aquestes mesures des de l'educació infantil i primària, per tal que els alumnes arribin a l'ensenyament obligatori amb el nivell suficient. També es comenta la necessitat de comptar amb un ventall de possibilitats d'elecció que faciliti l'adaptació a la diversitat d'alumnes: diferents cultures de procedència, diferents idiomes, diferents nivells i ritmes d'aprenentatge, necessitats educatives especials.

A pesar de totes les tecnologies que hi pugui haver, sempre farà falta saber llegir i escriure i aquest és un gran repte; la majoria dels joves que conec no en saben, i per això no els agrada. Això ens duu al fet que quan han de posar els colzes sobre la taula no assimilen bé el que llegeixen.

En relació amb la massificació i la diversitat als centres educatius, es considera imprescindible comptar amb el pressupost suficient per tal de dotar les aules i comptar amb els professors necessaris. Dels equips directius dels centres educatius s'espera eficiència, neutralitat, bona gestió econòmica i acadèmica, seguiment de la tasca docent, com també compromís per il·lusionar la comunitat educativa. Els requeriments que els alumnes i les famílies farien als directors serien:

- Alumnes: direcció eficient, neutralitat, ampliar horaris de les activitats extraescolars.
- Pares i mares: bona gestió econòmica i docent, seguiment de la tasca dels professors, compromís per il·lusionar la comunitat educativa.

El concepte de «bona educació» es lliga a la idea de «bona professió» i de reciclatge professional. El professor bo és aquell capaç de transmetre coneixements però també capaç de motivar i de crear un clima de respecte i confiança.

[...] la figura del docent és fonamental. Un mestre, professor, pedagog o especialista en orientació escolar l'ha d'ajudar a escollir la branca que més s'avingui amb els seus desitjos i aptituds, i sobretot fer-los comprendre la necessitat d'una bona formació amb vista a un futur laboral [...]. Un altre vessant de l'educació consisteix, més que en l'adquisició d'uns determinats coneixements, a preparar-los per als constants canvis, ensenyar-los a adaptar-se a noves situacions. Recents estudis valoren més aquesta capacitat que el coneixement en si.

Dels professors, els pares esperen motivació i capacitat suficient, que imparteixin coneixements pràctics i que transmetin disciplina ben entesa. Per part seva, els alumnes esperen dels seus professors:

- Explicació clara de la matèria
- Suficient metodologia docent
- Bon tracte, que sigui participatiu, engrescador i motivador
- Responsabilitat, autoritat controlada/respectuosa
- Formació i reciclatge
- Respects, treball en equip, puntualitat, pedagogia, motivació

Dels alumnes, els professors esperen obediència i respecte. En relació amb l'autoritat del professor, es valora la necessitat de crear entorns de respecte i confiança, tot i potenciant l'autoritat dels primers. Es considera necessari tornar a la relació respectuosa alumne-professor potenciant les diferències existents entre els dos col·lectius i fugint de la relació d'igual a igual. Es relaciona la disciplina amb aquesta distància necessària i el respecte en general.

Quant a la relació entre els pares i els professors, s'insisteix en la necessitat de la confiança i el respecte mutu i, principalment, en la necessitat que els pares escoltin els professors, ja que, en definitiva i d'acord amb paraules textuais, el professor «és qui passa més hores amb el seu fill i sap el que fa i el que no fa». Els professors esperen de les famílies col·laboració i interès en l'evolució dels seus fills, malgrat que no interfereixin en aspectes sobre els quals tenen la responsabilitat els professors, com són els continguts de les classes.

Els participants creuen que els alumnes esperen dels seus pares implicació, participació i col·laboració. Mentrestant, els pares esperen dels seus fills bon comportament, interès, il·lusió i equilibri entre el temps d'oci i el de treball. S'afirma que és convenient que determinades famílies deixin de considerar l'escola com «el lloc on aparcar els fills».

Insisteixen en la rellevància del paper dels pares com a educadors, en primera línia; la tendresa, l'amor, l'afecte, «l'escalfor d'un sentiment arrelat» són elements que consideren que només des de la família es poden garantir. En relació amb l'educació familiar, destaquen la necessitat creixent de formar els pares per tal d'enfrontar amb estratègies adients les necessitats educatives dels seus fills. Els cursos de competències parentals són considerats com una de les eines idònies per donar resposta a necessitats cada vegada més complexes. Per part seva, l'educació infantil és vista com un requeriment per part de les famílies a l'hora de fer compatibles els horaris laborals i familiars i també d'ensenyar continguts que d'altra forma a casa no es poden ensenyar.

L'enfortiment dels vincles entre els centres educatius i la comunitat és un repte imprescindible. L'assumpció d'estratègies compartides des d'una visió comunitària pot permetre millorar els nivells de rendiment dels estudiants i atendre les seves necessitats personals i familiars. Les necessitats educatives no poden ser resoltes exclusivament des de les administracions educatives. La participació i la corresponsabilitat dels centres educatius i de les famílies requereixen instruments de formació i espais de debat conjunt, juntament amb altres agents participants de la comunitat educativa. Més formació i més coordinació amb els pares i l'entorn familiar dels alumnes poden afavorir la consecució d'aquests objectius.

Conclusions i propostes

Fent balanç de l'activitat realitzada hem de destacar la col·laboració per part dels alumnes, com també les seves valoracions i el resultat obtingut. En principi, la resposta del grup a la proposta d'activitat és respectuosa malgrat que la temàtica es considera allunyada de la seva realitat, d'acord amb bona part de les seves declaracions.

Mi opinión sobre los problemas educativos actuales es un poco contradictoria. Lo primero que quiero decir es que el tema de la educación en el siglo XXI me queda un poco lejano, mis hijos son mayores y hace mucho que pasé por estos temas y mis nietos son muy pequeños y no creo que sus padres me permitan influir sobre este tema. Todo esto condiciona mi opinión actual sobre el tema.

No sé si la opinión de una persona como yo, que no ha tenido hijos, pueda tener mucho valor pero voy a tratar de expresarla desde mi capacidad. Para eso tengo que remontarme a mi propia educación y juzgar si fue buena o mala para compararla con la de ahora.

Els meus fills ja fa massa estona que acabaren els estudis per poder opinar de l'escola d'avui, la meua experiència em diu que cada època té la seva problemàtica ni millor ni pitjor, simplement la que li pertoca en el moment que viu.

De fet, al qüestionari d'avaluació, tot i les valoracions satisfactòries, algunes de les observacions finals apunten la dificultat que per a alguns té el fet d'abordar una problemàtica que consideren aliena. Els motius que atribueixen al fet de no considerar necessària aquesta assignatura:

- Ells ja no viuen a prop la realitat educativa actual.
- Ells varen viure una realitat que res té a veure amb l'actual.
- Les seves opinions no són necessàries.
- Hi ha matèries més interessants i necessàries per a ells.

Encara així, la participació del grup és òptima i a mesura que avancen les sessions les converses ens aporten més elements de discussió que des del nostre punt de vista tenen un valor innegable pel fet que aporten la visió d'una part dels actors participants a la realitat educativa actual.

És cert que el contacte de la major part de les persones grans amb el sistema educatiu es dona de forma indirecta. Tot i així, l'experiència viscuda i la distància que poden establir a l'hora d'observar i valorar la realitat educativa permeten pensar els problemes més enllà dels tòpics que solen envoltar les discussions sobre les problemàtiques educatives. Habitualment aquestes s'inicien i acaben en postures dicotòmiques entre pares i professors, entre adults i joves, entre professionals i no professionals; discussions sovint tendents cap a antagonismes difícils de superar, ja que destaquen aspectes excloents que deriven en postures poc comprensives i, a vegades, irreconciliables. L'adopció d'una visió sociològica que fugi d'aquests prejudicis permet pensar que el consens educatiu és possible. D'acord amb Comellas (2009, 26), «les mirades que no siguin sistèmiques i que vulguin passar la responsabilitat (per no dir la culpa) a un sector social, el professorat, només generaran més desinformació, interpretacions falses i recels i estan condemnades a no ser útils per millorar aquesta educació que defensam.» És evident que ni els alumnes d'ara són pitjors que els d'abans ni tampoc els professors són els únics responsables de les problemàtiques existents. També és evident que mai una solució no derivarà de l'enfrontament entre visions ideològiques oposades. En tot cas, es podrà pensar en la millora des del reconeixement dels problemes i els objectius compartits.

Només des d'una mirada àmplia i objectiva és possible comprendre l'assoliment dels canvis i de les noves tendències als entorns educatius, escolars i familiars. En aquest sentit, el

paper educatiu de les famílies i dels professors d'avui no és el mateix que el de les famílies i els professors d'abans; el context tampoc no és el mateix. Des de l'anàlisi sistemàtica i estructurada de la realitat social, dels sistemes educatius, de les famílies i dels alumnes, evitarem adoptar visions reduccionistes que sobredimensionin els efectes negatius que una de les parts pot provocar sobre el conjunt o propostes teòriques que atribueixin a les famílies o als centres educatius una responsabilitat que no poden assumir les unes sense les altres i sense comptar amb la comunitat.

Per part dels participants a la nostra activitat de diàleg i recerca, l'acceptació inicial de dificultats a l'hora de fer balanç sobre els sistemes educatius actuals ja va ser un primer reconeixement de la complexitat inherent al fet educatiu. Al llarg de la pràctica hem pogut ampliar la nostra visió comprensiva de la realitat educativa actual, una realitat que no és ni més bona ni més dolenta que dècades enrere, sinó, inevitablement, diferent.

L'experiència del diàleg a l'aula ha representat a petita escala el diàleg social que pot establir-se entre diferents àmbits i sectors i sobre assumptes que interessin a la ciutadania. Concretament, en relació amb l'educació, els participants han pogut fer aportacions molt acurades i una anàlisi àmplia i estructurada, atesa l'experiència amb què compten i la distància amb què poden analitzar-les.

A la pràctica d'enguany hem treballat les problemàtiques educatives actuals des d'una perspectiva sociològica. Per a propers cursos considerem necessari introduir la perspectiva històrica i desenvolupar l'apartat de continguts d'història de l'educació i polítiques educatives. Es tractaria d'una proposta de treball sobre l'educació d'ahir i l'educació d'avui a partir de les experiències educatives pròpies i l'intercanvi entre els mateixos participants. La complementarietat de les sessions teòriques i pràctiques ens permetria aprofundir en l'experiència educativa dels participants i adoptar una visió sociohistòrica que englobàs tres generacions: les trajectòries educatives pròpies, les dels seus fills i les dels seus néts. Aquesta combinació de la teoria i la pràctica ens permetria assolir amb més profunditat els continguts de l'assignatura, com també entendre la història des de la reflexió sobre l'experiència personal i familiar dels participants.

5. Agraïments

El nostre agraïment als alumnes del diploma sènior de la Universitat Oberta de Majors del curs 2009-2010, per la seva col·laboració i els bons moments compartits a classe

Referències bibliogràfiques

Comellas, M. J. (2009). *Família i escola: compartir l'educació*. Barcelona: Graó.

Flecha, R. (1997). *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: El Roure.

Freire, P. (1997). *A la sombra de este árbol*. Barcelona: El Roure.

Gadotti, M. (2003). «La pedagogía de Paulo Freire y el proceso de democratización en el Brasil. Algunos aspectos de su teoría, de su método y de su praxis». Extret el 3 de maig de 2010 de <<http://www.paulofreire.org>>.

Méndez, M. J.; Zamora, E. (2004). «Enfoque comunicativo en educación de adultos». Comunicació presentada al Congrés Estatal d'Educadors i Educadores Socials, setembre-octubre, Santiago de Compostel·la.

Requejo, A. (2003). *Educación permanente y educación de adultos: intervención*

Autora

BELÉN PASCUAL BARRIO

Palma 1968. Licenciada en Ciències Polítiques i Sociologia (Universitat Complutense de Madrid) i doctora en Ciències de l'Educació (Universitat de les Illes Balears). Professora de la Universitat de les Illes Balears al Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques de la Universitat de les Illes Balears (UIB). Postgrau en formació de formadors per a la inserció dels joves (UIB). Membre del Grup d'Investigació i Formació Educativa i Social (GIFES), en els darrers cinc anys ha participat a diverses investigacions competitives sobre la prevenció del consum de drogues i l'educació per a la competència familiar. Participa en l'elaboració de l'*Anuari de l'educació de les Illes Balears 2008* (Fundació Guillem Cifre) i a l'*Informe sobre educació a les Illes Balears* de la Memòria del Consell Econòmic i Social sobre l'economia, el treball i la societat de les Illes Balears. Actualment és vicedegana dels estudis d'Educació Social a la Facultat d'Educació de la UIB.